

MIHHAIL BULGAKOV

Kadunukese ülestähendused

Teatriromaan

Vene keelest tõlkinud
Vidrik Kivilo

„Loomingu Raamatukogu kuldsari“
SA Kultuurileht

Tõlgitud väljaandest:

М. Булгаков
Театральный роман
Новый мир nr 8, 1965

Täiendatud ja redigeeritud trükk väljaandest:

Mihhail Bulgakov, „Teatriromaan“
Vene keelest tõlkinud Vidrik Kivilo
Loomingu Raamatukogu, 1966, nr 19–21

Uustrüki saatesõna toimetanud ja korrektoori lugenud Katrin Kern
Kujundanud Maris Kaskmann

- © Tõlge eesti keelde. Vidrik Kivilo ja Loomingu Raamatukogu, 2024
- © Saatesõna. Irina Belobrovtseva ja Loomingu Raamatukogu, 2024
- © Saatesõna tõlge. Ingrid Velbaum-Staub ja Loomingu Raamatukogu, 2024
- © Kaanefoto. Vikipeedia, 1928

Trükkinud Tallinna Raamatutrükikoda

ISSN 2674-4678 (trükis)

ISSN 2674-4686 (epub)

ISBN 978-9916-755-06-8 (trükis)

ISBN 978-9916-755-07-5 (epub)

EESSÕNA

Pean lugejat hoiatama, et minul ei ole käesolevate ülestähenduste kirjapanemisega mingit pistmist ja need sattusid minu kätte õige iseäralikel ja kurbadel asjaoludel.

Just samal päeval, kui Sergei Leontjevitš Maksudov möödunud kevadel Kiievis endalt elu võttis, sain tema poolt ennakult postipandud ülipaksu panderolli ja kirja.

Panderollis olid käesolevad ülestähendused, kirja sisu aga oli üllatav.

Sergei Leontjevitš teatas, et kingib elust lahkudes oma ülestähendused mulle, et mina, tema ainukene sõber, need läbi vaataksin ja oma nime all trükki annaksin.

Lahkunu viimne, olgugi kummaline soov!

Aasta otsa katsusin Sergei Leontjevitši omakseid ja sugulasi leida. Tühi vaev! Ta polnud oma viimses kirjas valetanud – siia maailma ei jäänud temast kedagi maha.

Ja ma võtsin kingituse vastu.

Nüüd teiseks: pean lugejale teatama, et kadunud ei olnud eluajal mingit kokkupuutumist ei näitekirjanduse ega teatriga; ta oli see, kes ta oli – ajalehe Aurulaevanduse Teataja väike kaastööline, kes üksainus kord esines kirjanikuna, ja ka siis edutult: Sergei Leontjevitši romaani ei trükitud ära.

Järelikult kujutavad Maksudovi ülestähendused vaid tema fantaasia, ja kahjuks haiglase fantaasia vilja. Sergei Leontjevitš kannatas nimelt haiguse all, mis kannab igati ebameeldivat nimetust – melanhoolia.

Mina, kes ma tunnen Moskva teatrielu, võin täie teadmisega kinnitada, et niisugust teatrit ja niisuguseid inimesi, nagu lahkunu teoses on kujutatud, pole kunagi ega kuskil olemas olnud.

Ja lõpuks kolmas ning viimane märkus: minu töö nende ülestähenduste juures piirdus sellega, et ma panin neile pealkirja ja jätsin ära moto, mis oli minu arust liiga pretensioonikas, ülearune ja vastumeelne.

See moto kõlas nii:

„Igaühe üle mõisteti kohut tema tegude järgi...“

Peale selle panin paika kirjavahemärgid, kus tarvis.

Sergei Leontjevitši stiili ma ei puutunud, ehkki see on ilmselt lohakas. Ja mida saabki nõuda inimeselt, kes kaks päeva pärast seda, kui ta oli oma ülestähendustele punkti pannud, pea ees, rippisillalt alla hüppas.

ESIMENE OSA

1. PEATÜKK Seikluste algus

29. aprillil käis äike üle Moskva, ja õhk muutus mahedaks, ja hing sulas nagu lahti ja eluisu tuli tagasi.

Uus hall ülikond ja üsna viisakas palitu seljas, kõndisin ma mööda üht Moskva peatänavat teatava paiga poole, kus ma varem iial polnud käinud. Minu suuna määras taskus olev, ootamatult saabunud kiri. See kõlas nõnda:

„Kõrgesti austatud Sergei Leontjevits! Minu ülim soov oleks Teiega tuttavaks saada ja seejuures ühtlasi arutada Teiega üht salajast asja, mis tohiks Teile usutavasti vägagi suurt huvi pakkuda.

Kui Teil on aega, oleksin tõesti rõõmus, kui tuleksite kesknädalal kell 4 Sõltumatu Teatri õppestuudio majja.

Tervitades K. Iltšin“

Kiri oli kirjutatud pliiatsiga paberile, mille vasakule nurgale oli trükitud:

*Ksaveri Borissovitš Iltšin,
Sõltumatu Teatri
Õppestuudio lavastaja*

Iltšini nime nägin ma esimest korda ja Õppestuudiost ei teadnud ma midagi. Sõltumatust Teatrist olin kuulnud, teadsin, et see on üks tähtsamaid teatreid, aga ma ei olnud seal käinud.

Kiri ajas mind äärmiselt põnevile, seda enam, et ma sel ajal üldse kellegi käest kirju ei saanud. Ma olen, olgu öeldud, ajalehe Auru-laevanduse Teataja väike kaastööline. Elasin tookord Homutovski umbtänavas Krasnõje Vorota rajoonis seitsmendal korrusel viletsas, aga see-eest omaette toas.

Nii ma siis läksin, hingasin sügavalt sisse värsket õhku, mõtlesin endamisi, et äike on jälle pea kohal, ja siis veel seda, et kuidas see Ksaveri Iltšin üldse minu olemasolust teab, kust ta mu aadressi sai

ja mis tal minuga asja võiks olla. Seda viimast ei osanud ma kuidagi ära mõistatada, arutasin nii- ja teistpidi, ja lõpuks jäin oletuse juurde, et Iltšin tahab minuga tuba vahetada.

Ma oleksin pidanud muidugi Iltšinile kirjutama, et ta minu juurde tuleks, kui tal minuga asja on, aga pean tunnistama, et ma häbenesin oma tuba, mööblit ja korterinaabreid. Ma olen üldse veidi iseäralik ja pelgan inimesi pisut. Kujutage ette – Iltšin astub sisse ja näeb diivanit, mille polster on lõhki ja üks vedru vahib välja, laua kohal rippuva lambi vari on keeratud ajalehest, kass käib toas ringi ja köögist kostab Annuška pragamist.

Astusin ornamenteeritud raudväravast sisse ja nägin poepugerikku, kus halli peaga vanamees müüs rinnamärke ja prilliraame.

Hüppasin üle sogase veeoja, mis juba alanema hakkas, ja olingi kollase kivimaja ees. Mõtlesin selle peale, et see maja on ehitatud õige ammu, siis kui mind ega Iltšinit polnud veel olemaski.

Must kuldtähtedega tahvel teatas, et siin asub Õpestudiodio. Läksin uksest sisse ja väikest kasvu, hõreda habemega mees, seljas roheliste tressidega kuub, astus mulle kohe vastu.

„Kuhu te tahate minna, kodanik?“ küsis ta kahtlustavalt ja ajas käed laiali, otsekui asuks kana püüdma.

„Mul on tarvis kokku saada lavastaja Iltšiniga,“ katsusin ma vastata võimalikult kõrgi häälega.

Mees nagu vahetati ümber, otse minu silme all. Ta surus käed vastu reisi ja naeratas võltsilt.

„Ksaveri Borissõtšiga? Silmapilk. Lubate ehk oma palitu? Kalosse ei ole?“

Mu palitu võttis ta vastu nii õrnalt, nagu oleks see kallihinnaline preestrirüü.

Läksin malmtrepist üles, nägin bareljeefidel kiivriga sõdalaste profiilis päid ja hirmuäratavaid mõõku nende all, nägin vanaaegseid pottahjusid, mille tahmaluugid olid kuldselt särama nühitud.

Maja oli tumm, kusagil ei olnud ainsatki hingelist, ainult tressidega portjee sörkis mu kannul ja tagasi vaadates nägin, et ta ilmutab mulle tummalt oma tähelepanu, oma ustavust, austust, armastust ja rõõmu minu tuleku puhul ja sellegi puhul, et tema juhib mind, olgugi et ta käib minust tagapool, tema viib mind sinna, kus asub oma üksilduses salapärane Ksaveri Borissovitš Iltšin.

Äkki läks hämaraks, kahhelahjude õliselt helkjas sära tuhmus, pimedus saabus järsku – väljas oli jälle äike lahti.

Koputasin uksele, astusin sisse ja nägin lõpuks toavidevikus Ksaveri Borissovitši.

„Maksudov,“ ütlesin väarikalt.

Samal hetkel lõhestas välk kusagil linna taga taeva ja tema fosforne kuma valgustas hetkeks Iltšini nägu.

„Ah see olete teie, ülimalt lugupeetud Sergei Leontjevitš!“ ütles Iltšin kavalasti naeratades.

Siis viis ta mind, mulle kätt ümber pannes, täpipealt samasuguse diivani juurde, nagu oli minu toas. Isegi vedru vahtis välja just sealt-samast, kus minu diivanilgi – keskpaigast.

Ma ei tea tänapäevani, mis tuba see oli, kus toimus saatuslik kokkusaamine. Milleks oli siin diivan? Mis noodid need olid, nurgas põrandal laiali? Miks olid aknalaual apteegikaalud? Mispärast ootas Iltšin mind just selles toas, ja mitte näiteks kõrvalasuvas saalis, kus paistis kaugelt, läbi äikeseilma vidu tiibklaveri ähmane siluett?

Kõuekõmina saatel alustas Ksaveri Borissovitš kurjakuulutavalt: „Ma lugesin teie romaani.“

Ma võpatasin. Lugu oli nimelt nii...